

TIMMEREN AAN DE WEG

DE TIMMERMAN VAN VOLLENHOVEN IN DE NEGENTIENDE EEUW

WONEN EN WERKEN

DEEL 1

Frieda Heijkoop

In het eerste nummer van *De Biltse Grift* van dit jaar (17e jaargang nr. 1, maart 2008) staat op pp. 31 - 32 met de titel 'Het monument. Utrechtseweg 89 te De Bilt' een stukje over het huisje aan de Utrechtseweg bij Vollenhoven. Daar wil ik graag een aanvulling op geven. Recent onderzoek naar de geschiedenis van Vollenhoven heeft namelijk een aantal nieuwe gegevens over de historie van dit gebouwtje en zijn bewoners aan het licht gebracht, die te plaatsen zijn in een periode van uitbreiding en bouw op het landgoed.

Het verhaal laat bovendien zien hoe een ambachtsman zich in de negentiende eeuw kon

Utrechtseweg 89.

ontwikkelen. Maar laat ik beginnen met een misverstand rond dit huisje de weg te nemen.

De portierswoning

Het huisje met nummer 89 wordt gewoonlijk omschreven als de voormalige portierswoning van Vollenhoven, maar die functie was in de negentiende eeuw voor een ander huis gereserveerd. De oorspronkelijke portierswoning stond een eindje

verder langs de weg, bij de noordelijke oprijlaan, aan de zijde van De Bilt. Dat was een klein, vierkant huisje, dat in 1926 is afgebroken ter gelegenheid van de verbreding van de Utrechtseweg. Van het sierlijke gebouwtje zijn een paar foto's bewaard gebleven.

De woning voor de portier is opgenomen in de eerste kadaster-beschrijving van De Bilt in 1832, met het nummer C 480bis, wat later

De portierswoning aan de Utrechtseweg, afgebroken in 1926.

werd gewijzigd in C 668. Ook op de kaart van landmeter Vesters, de oudst bewaard gebleven kadasteropmeting van De Bilt, komt het huisje al voor. Vesters maakte de kaart in 1824, maar in de jaren daarna zijn er verschillende percelen bijgetekend. Dit huisje is waarschijnlijk een van die latere toevoegingen, want het heeft op de kaart al het bisnummer, wat er op wijst dat het na 1824 aan C 480, het "terrein van vermaak", is onttrokken.

Het huisje zal daarom na 1824 zijn gebouwd, maar de bouw is mogelijk nog iets preciezer aan te geven. Vollenhoven werd in 1827 verkocht aan Goderd van der Capellen van Berkenwoude; in de verkoopakte, die tamelijk gedetailleerd is, komt nog geen portierswoning voor.¹ Nu zegt dat niet alles, maar het is wel een indicatie dat het huis er in 1827 nog niet stond. Bovendien is

bekend dat Van der Capellen verschillende dienstwoningen op Vollenhoven liet bouwen. Een portierswoning past zeker in dat beleid; het huisje zou dan tussen 1827 en 1832 zijn gebouwd. Het huisje heeft er zo'n honderd jaar gestaan, tot het moest wijken voor de nieuwe, brede Utrechtseweg en gereduceerd werd tot een simpele notitie in het kadaster: „afbraak 1926”.²

*De portierswoning, gezien vanuit het park. Rechts de oprijlaan met aan de rechterzijde het hek om de voorweide, op de achtergrond de Utrechtseweg.
(foto: veilingcatalogus Vollenhoven 1922)*

De timmermanswoning

Maar als het huisje met nr. 89 geen portierswoning was, wat was het dan wel? Op die vraag kan sinds de vondst van een paar negentiende-eeuwse kaarten op de zolder van het grote huis in 2005 met zekerheid antwoord worden gegeven. Een van de gevonden kaarten betrof een grote kadasterkaart uit 1848 van het gebied rond Vollenhoven, waarop de buitenplaats in zijn toenmalige omvang is ingekleurd en waar de kadasternummers met pen zijn bijgeschreven. De kaart heeft als bijlage bij de veiling van 1848 gefungeerd, toen Vollenhoven na de dood van Goderd van der Capellen openbaar werd verkocht. Op deze kaart staan ook aantekeningen in potlood, geschreven door Jan Jacob Kluppel uit Amsterdam, de koper van het grootste deel van Vollenhoven in 1848. Hij gebruikte de kaart om allerlei bijzonderheden over zijn nieuwe buitenplaats te noteren, zoals de functie van gebouwen. Later deed zijn zoon en erfgenaam hetzelfde: ook hij schreef de nodige opmerkingen op deze kaart, die daardoor een heel boeiend document is geworden voor de geschiedenis van Vollenhoven. De Kluppels hebben langs deze verrassende weg informatie achtergelaten die anders onbekend gebleven zou zijn.

Bij het huisje nr. 89 noteerde Jan Jacob Kluppel: „timmermanswoning”. Dat er een dergelijke woning was geweest, was wel bekend uit de veilingcatalogus van 1848, maar doordat er geen locatie bij werd gegeven, bleef het altijd gissen naar de plaats ervan. Dankzij de potloodaantekening van Kluppel kunnen we het huis van de timmerman nu lokaliseren als Utrechtseweg 89. Kluppel schreef ook wel eens namen van bewoners bij de huisjes op de kaart uit 1848, maar bij de timmermanswoning heeft hij dat nagelaten. Toch weten we precies wie er in dat jaar woonde en zelfs hoe hoog de huur was, want daar geeft de veilingcatalogus van 1848 weer informatie over: „De timmermanswoning op Vollenhoven aan Hendrik Pastunink voor veertig gulden in het jaar tot den eersten Mei achtienhonderd negenenveertig”³

Als bouwjaar van het huisje wordt in de literatuur 1843 opgegeven, maar dat is niet juist, al scheelt het niet veel. 1843 is namelijk het jaar waarin de woning voor het eerst in het kadaster werd opgetekend, als nummer C 563.⁴ Daarvan is een kadastrale opmeting in het gemeentearchief van De Bilt bewaard gebleven, die “opgemaakt en deugdelijk verklaard” is in februari 1843. De kaart is te vinden in een map

Uitsnede van de kaart uit 1848 met aantekeningen van Kluppel. Bovenaan, onder het woord “straatweg”, het huis van de timmerman, met schuin daaronder, ondersteboven: “Timmermanswoning”. De portierswoning ligt aan het eind van het bovenste deel van de ronde oprijlaan. Hierbij staat, eveneens ondersteboven: “portierswoning met schuurtje”.

achterzijde van deze kaart is de timmermanswoning in 1842 gebouwd.⁵ Voor zover bekend was het op het landgoed de eerste dienstwoning met deze functie.⁶

Kluppel schreef niet alleen aantekeningen op de kaart, hij hield van 1848 tot 1860, de periode dat Vollenhoven in zijn bezit was, ook een journaal bij over zijn beheer van de buitenplaats. Hij schreef zijn aantekeningen, en dat zo te zien met veel genoegens, in een schrift, dat bewaard wordt in het huisarchief van Vollenhoven.⁷ Een van Kluppels eerste daden na aankoop was het sluiten van een verzekering voor het landgoed. Het huisje aan de weg werd, samen met een “loods”, in 1848 verzekerd voor f 1.800. Dat

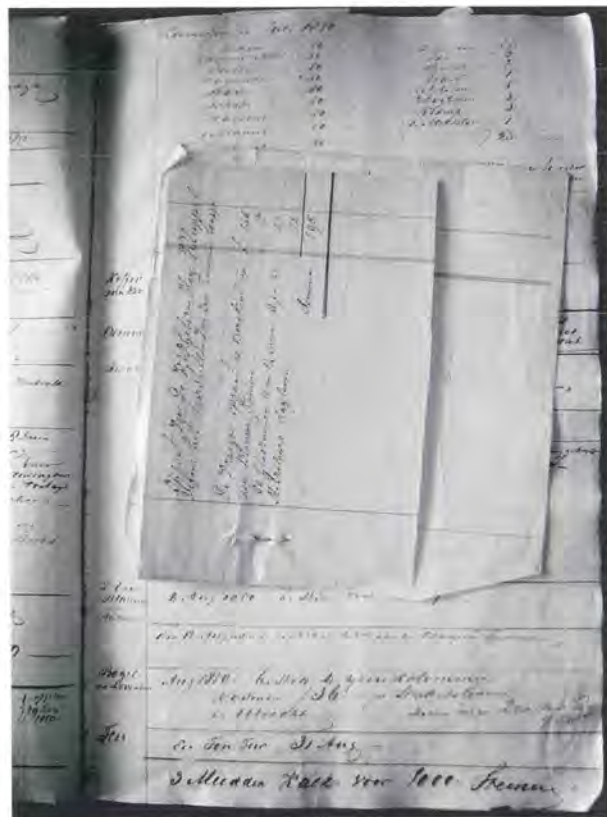
met enkele andere kaarten van deelopmetingen uit dezelfde maand bij Vollenhoven en Beerschoten. Volgens een notitie op de

was 300 gulden meer dan het bedrag voor de portierswoning, maar aanzienlijk minder dan de

f 7.000 die het koetshuis waard was. Wat het landhuis betreft, dat werd voor de verzekering op f 35.000 geschat. Uit Kluppels journaal blijkt bovendien dat er in 1850 achter het timmermanshuis een werkplaats werd gebouwd. De bouw zal door Hendrik Pastunink zijn uitgevoerd, het ging tenslotte om zijn eigen werkplaats in zijn eigen tuin. Volgens de aantekening van Kluppel uit november van dat jaar kostte deze schuur f 195, wat ruim vijftig gulden meer was dan het bedrag waarvoor het werk was aangenomen. Het prijsverschil werd veroorzaakt door de kosten voor de metselaar en de prijs van 1400 blauwe pannen en '80 glasruiten 10 om 14 duim à f 0.25'. Kluppel bewaarde de

oorspronkelijke prijsopgave en de uiteindelijke rekening, die vermoedelijk van Hendrik

Pastunink afkomstig zijn, in zijn schrift, bijeengehouden door een speld.

Prijsopgave en rekening in het schrift van Kluppel betreffende de timmerwerkplaats in 1850 achter het huisje. Het opschrift luidt: "Opgaaf voor De W. Ed. Geboren Heer Kluppel wegens het daarstellen van een timmerloosje".

Nadat er in 1850 een ijzeren hek was gekomen tussen de woningen van Pastunink en de portier, werd er in juni 1855 een hek geplaatst bij het timmermanshuis. Het kreeg een lengte van 24 el en had een 'dubbel draaihek' met palen van steen en een 'klein hek', zoals Kluppel in zijn schrift noteerde. Beide hekken waren voorzien van een slot. Doordat ook de timmermanswoning terrein heeft moeten inleveren ten behoeve van de verbreding van de Utrechtseweg zal het hek verder naar voren hebben

gestaan dan het tegenwoordige. Dat het huisje in de negentiende eeuw een dienstwoning voor de timmerman van Vollenhoven is gebleven, is uit het bevolkingsregister van De Bilt af te lezen.⁸ Het werd altijd door een timmerman bewoond; wanneer deze vertrok of overleed, nam binnen één of twee maanden een nieuwe timmerman zijn intrek. Hendrik Pastunink woonde tot oktober 1866 in het huisje, daarna ging hij elders in De Bilt wonen. Zijn opvolger heette Jan van der Bunt. Deze woonde er vijf jaar, hij overleed in september 1871. In november van dat jaar vertrok een andere timmerman/bewoner, Henricus Johan de Man, naar Abcoude; hoe lang hij in het huisje heeft gewoond, is niet duidelijk. In maart 1872 werd de volgende bewoner in De Bilt ingeschreven: Cornelis Pothoven. Deze bleef in het huisje wonen tot aan zijn dood in januari 1887. Zijn zoon Jan volgde hem als timmerman op, maar vertrok in mei 1890. Of er na hem nog steeds timmerlieden in het huisje woonden, is niet bekend. Door een andere ordening van het bevolkingsregister zijn de bewoners na die tijd veel lastiger te achterhalen. Behalve de timmerman en zijn gezin woonde er altijd een timmermansknecht in de woning, soms was er bovendien nog een inwonend

dienstmeisje. De gezinnen waren meestal niet zo groot, maar er konden toch wel twee of drie kinderen zijn. Cornelis Pothoven had er zelfs vijf. Het lijkt wat vol voor zo'n klein huisje, maar naar de maatstaven van die tijd zal het niet slecht zijn geweest. Het was een goedgebouwd stenen huis, met een tamelijk groot erf, een ijzeren hek, een uitgang op de straatweg en een timmerloods bij het huis.

In later tijd werd het huis als portierswoning omschreven, waarschijnlijk voor het eerst in 1922. In dat jaar werd Vollenhoven verkocht; in de bijbehorende veilingcatalogus worden twee portierswoningen genoemd. De ene was de officiële portierswoning bij de oprijlaan, de andere was de voormalige timmermanswoning. Het laatste huis wordt nader omschreven bij de verhuurde dienstwoningen: „De portierswoning met erf, Kadaster no. 563, aan W. Smit voor veertig gulden per drie maanden.” De portierswoning bij de oprijlaan wordt in de veilingcatalogus van 1922 verder niet beschreven. Het gebouwtje viel kennelijk onder de overige woningen, waarvoor geen huur werd gevraagd. De catalogus zegt tenminste dat zij onverhuurd waren en in gebruik bij de werklieden op de plaats.⁹ Het is niet waarschijnlijk dat de twee woningen in 1922

De voormalige timmermanswoning aan de Utrechtseweg. Erachter stond in de negentiende eeuw een timmerloods, die later plaats heeft gemaakt voor een schuur.

als portiershuizen in gebruik waren; voor zover bekend waren er in die tijd geen portiers meer op Vollenhoven.

Toch is het denkbaar dat het timmermanshuisje een andere functie heeft gehad, die de toeschrijving als portierswoning heeft gevoed. Het huisje zal, door de ligging aan het begin van het landgoed, altijd een wachtersfunctie gehad hebben, maar misschien fungeerde het

'dubbele draaihek' daar ook als dienstingang. Het was namelijk niet ongebruikelijk dat bij een landgoed een aparte dienstingang was, al was het alleen maar om de oprijlaan voor het landhuis vrij te houden van het indertijd bijna onophoudelijke verkeer van bezorgers. De timmermanswoning had daar de ideale ligging voor. Vanaf De Bilt gezien vormde de route over het erf zelfs de kortste weg naar de dienstvleugel, die aan de Biltse zijde van het huis

lag. Maar daar is verder niets over bekend. Het verhaal zou hier eindigen, wanneer er niet meer bekend zou zijn over de twee timmerlieden die in de negentiende eeuw het langst in het huisje hebben gewoond: Hendrik Pastunink en Cornelis Pothoven. Met name over Hendrik Pastunink zijn we goed ingelicht, zijn bouwwerken zijn ook nu nog op Vollenhoven te zien. Bovendien zijn

Pastunink en Pothoven bekende namen in De Bilt geworden; beide families werden al eerder in dit tijdschrift genoemd.¹⁰ Het wordt daarom tijd eens nader kennis te maken met de negentiende-eeuwse bewoners van het huisje, te beginnen met Hendrik Pastunink, een nieuwkomer in De Bilt.

De gebroeders Pastunink

Hendrik Pastunink was afkomstig uit Duitsland. Hij werd op 1 november 1807 in Bentheim geboren, als zoon van Joost Pastunink, een landbouwer. Mogelijk is zijn vader de eerste geweest die deze achternaam, die tamelijk zeldzaam is, droeg. Wanneer Hendrik naar Nederland is gekomen, is niet bekend, maar rond 1840 vinden we hem en zijn zeven jaar jongere broer Aalbert (Albert) in De Bilt. Vermoedelijk zijn de broers samen naar Nederland getrokken om daar hun fortuin te zoeken. Beiden waren timmerman. Hendrik vond werk en een woning op Vollenhoven, Aalbert woonde en werkte als timmermansknecht in De Bilt, voordat hij zich als zelfstandig timmerman elders in het dorp vestigde. Het bevolkingsregister van De Bilt over 1840 - 1850 laat zien, dat Hendrik Pastunink de eerste bewoner van het huisje aan de Utrechtseweg

was. Het is zelfs heel goed mogelijk dat hij aan de bouw ervan heeft meegewerkt, want waarschijnlijk was hij voor 1839 al op Vollenhoven werkzaam. Er wordt namelijk een 'Hendrik de Timmerman' vermeld in het testament van Van der Capellen, dat in 1839 werd opgemaakt. Zoals de gewoonte was, werd ook het personeel iets nagelaten. Van der Capellen, dat blijkt steeds weer, was goed voor zijn mensen en scheidde ze bepaald niet met een kleinigheidje af. Trouwe dienaren als de tuinbaas Overeem en de koetsier Johannes van Schoonhoven werden bedacht met bedragen die respectievelijk f 1.200 en f 3.000 bedroegen; zij ontvingen daarnaast nog een ruime som voor elke tien jaar dat zij in dienst waren geweest. Zoveel kreeg de timmerman nu wel niet, maar hij zou toch een bedrag ter waarde van een jaar loon ontvangen, zoals alle werklieden en arbeiders in vaste dienst. Dat de timmerman en andere vaklieden op Vollenhoven daar ook toe gerekend werden, staat in het testament nadrukkelijk bij: „daaronder begrepen de boschwachter, Pieter Klomp (...), Hendrik de Timmerman en Louis de Metzelaar”. Hoewel de naam Pastunink niet vermeld staat, lijkt het aannemelijk dat hij is bedoeld met 'Hendrik de Timmerman'.¹¹

Hendrik Pastunink was niet de enige werknemer

van Van der Capellen met een buitenlandse achtergrond, zoals het bevolkingsregister laat zien. Van de negen inwonende personeelsleden in het grote huis kwamen de kamerdienaar en de huisknecht eveneens uit Duitsland, de kok was afkomstig uit Frankrijk. Bij het huwelijk van een van hen, de kamerdienaar Johann Stiefelhagen, in 1845, was Pastunink getuige. Zelf was hij in november 1841 met Trijntje Steenbeek uit Leersum getrouwd. Het echtpaar had geen kinderen, maar sinds 1848 woonde een nichtje, Neeltje van Dam uit Leersum, bij hen. Het meisje was bij haar komst tien jaar oud.

Hendriks broer Aalbert was in 1844 in De Bilt met Martje Smorenburg getrouwd. Zij kregen vijf kinderen, van wie alleen Gerrit, geboren in 1851, in leven bleef. Aalbert overleed, 44 jaar oud, in 1858, zijn vrouw Martje volgde vier jaar later. Het bevolkingsregister vermeldt niet wat er na haar overlijden met de elfjarige Gerrit gebeurde, maar het ligt voor de hand dat zijn oom en tante hem in hun huisje aan de Utrechtseweg hebben opgenomen. In 1870 stond hij in elk geval bij hen ingeschreven, maar de familie woonde toen niet meer op Vollenhoven. Ook Gerrit was van beroep timmerman, hij zal het vak van zijn oom Hendrik hebben geleerd.

Hendrik verliet Vollenhoven in oktober 1866 en ging in het dorp wonen, waar hij op 9 januari 1871 op 63-jarige leeftijd overleed. Zijn vrouw overleefde hem 14 jaar, zij stierf op 7 juni 1885 in De Bilt, 86 jaar oud.

Het was de gebroeders Pastunink kennelijk niet slecht vergaan in De Bilt. Hendrik kocht in augustus 1847 voor *f* 350 een huis aan de Looydijk, maar bleef zelf in het huisje aan de Utrechtseweg wonen.¹² Ook Aalbert bezat een eigen woning. Het huis stond aan de Achterdijk (tegenwoordig Burgemeester de Withstraat); hij had het zelf, samen met zijn schoonvader, gebouwd.¹³

Gerrit, de zoon van Aalbert, bleef in De Bilt wonen. Ook hij is niet oud geworden: hij overleed in 1889, 38 jaar oud; zijn vrouw bleef met vijf kinderen achter. Het gezin woonde toen in het huis dat Aalbert had gebouwd. Dat is niet het einde van hun geschiedenis, maar eerst keren we terug naar de periode waarin Hendrik Pastunink als timmerman op Vollenhoven woonde en werkte.

Bouwen in de tijd van Van der Capellen, 1828 - 1848

Uit het testament van Van der Capellen valt af te leiden, dat Hendrik de Timmerman als vaste arbeider werd beschouwd en dat

hij in loondienst was. Er viel ook meer dan genoeg te doen voor een timmerman op het landgoed, want de periode dat Van der Capellen eigenaar van Vollenhoven was, wordt gekenmerkt door expansie en bouw.¹⁴ Werk van Hendrik Pastunink uit die jaren is niet direct aanwijsbaar, maar het klimaat waarbinnen hij op Vollenhoven gewerkt moet hebben, kan wel geschetst worden.

Van der Capellen had Vollenhoven in 1827 gekocht, nadat hij was teruggetreden als gouverneur - generaal van Indië. Hij was de eerste bewoner van het landgoed die er het gehele jaar woonde, dus niet alleen 's zomers, zoals bij buitenplaatsen gebruikelijk was. Van der Capellen breidde het landhuis en park uit en wist bovendien in 21 jaar het grondgebied bijna te verdubbelen, waardoor het een omvang kreeg die groter was dan het daarvoor en daarna ooit heeft gehad. Het gebied liep tot ver in Zeist door; de terreinen waarop later het Christelijk Sanatorium en de wijk Vollenhove - hardnekkig zonder eind-n geschreven - zijn gebouwd, hoorden in die tijd bij Vollenhoven.

Op de eerste kadasterkaarten van De Bilt en Zeist uit de twintiger jaren van de negentiende eeuw is het terrein nog bijna maagdelijk blank, de kadasterkaart van 1848 wijst uit dat er in zo'n twintig jaar diverse woningen waren

bijgekomen. Daar waren landhuizen bij, die als buitenhuizen werden verhuurd, zoals de villa die, kort voor 1848, bij de overplaats Den Eijck werd gebouwd. De boerderij zelf werd een vijftigtal meter verder nieuw opgetrokken. In 1851 werd de nieuwe boerderij Den Eijck in het kadaster ingeschreven.¹⁵ Villa Den Eijck is na de Tweede Wereldoorlog afgebroken, maar de fraaie boerderij uit de negentiende eeuw staat er nog steeds en hoort nog altijd bij Vollenhoven. Een ander landhuis werd in 1835 langs de Utrechtseweg gebouwd en kreeg de naam Klein Vollenhoven.¹⁶ Dit huis werd na de dood van Van der Capellen in 1848 als zelfstandige buitenplaats verkocht en werd later Berkenhoven genoemd. Ook dit huis is inmiddels weer verdwenen, het heeft plaats gemaakt voor het Montessori Lyceum en een kantoorgebouw.

Dan werden er verschillende dienstwoningen gebouwd, waaronder nieuwe huizen voor arbeiders en dagloners, maar aan het uiterlijk ervan was dat niet te zien. Het waren dubbele woningen, die oogden als kleine landhuisjes, goed passend in het decor van het Engelse landschapspark van Vollenhoven. Op het gebied dat tegenwoordig bij Vollenhoven hoort, zijn deze huizen of de sporen ervan nog aanwijsbaar. Eén ervan was het alleraardigste huisje aan

de rand van het park (*Utrechtseweg 41*), dat volgens aantekening in het kadaster in 1832 is gebouwd.¹⁷ Dit huis wordt wel omschreven als 'de voormalige tuinmanswoning'.¹⁸ In werkelijkheid bevatte het huis oorspronkelijk twee arbeiderswoningen, die in het kadaster de nummers C 540 en C 541 kregen. Volgens de veilingcatalogus van 1848 werd voor elke

Utrechtseweg 41, gebouwd in 1832, bevatte vroeger twee daglonerswoningen, elk met twee ramen aan de voorzijde. Erachter stond een bakhuis. Tegenwoordig is dit één woning, waar het bakhuis bij is getrokken.

woning f 40 per jaar gevraagd. In dat jaar werden ze bewoond door de dagloners Jacobus van Eck en Albert Buddingh met hun gezinnen, elk met drie kinderen.

Een andere dubbele arbeiderswoning werd bij de Biltse Grift gebouwd. Net als bij de timmermanswoning werd van dit huis in februari 1843 een kadastrale kaart gemaakt.¹⁹ De woningen werden in 1843 in het kadaster ingeschreven en kregen de nummers C 560 en C 561.²⁰ Volgens de veilingcatalogus van 1848 hoorden de huisjes bij boerderij Den Hoek aan de Bisschopsweg, in die tijd een pachtboerderij van Vollenhoven. Op deze plaats aan de Grift staan nog steeds twee huisjes onder een kap (*Utrechtseweg 61 - 63*), maar het zijn niet meer dezelfde als in de negentiende eeuw. In 1912 is er brand geweest, waarna de woningen opnieuw zijn gebouwd.²¹ De tekeningen hiervan worden in het gemeentearchief van De Bilt bewaard.²²

Ook achter boerderij Den Eijck kwam een arbeiderswoning, die in 1844 in het kadaster werd bijgeschreven. Hoewel ook dit een dubbele woning was, kreeg het één kadastraal nummer: B 213.²³ In 1848 werd het bewoond door Aart van Putten en Cornelis van Tielen met hun gezinnen; zij betaalden per woning *f* 6 per jaar aan huur. De woningen waren meer dan bezet: het ene gezin telde vijf, het andere zes kinderen. Dit huis, dat later de Konijnenberg werd genoemd, moest in de zestiger jaren van de vorige eeuw afgebroken worden nadat het door vandalen was vernield. Er zijn plannen op Vollenhoven om het huisje weer op te bouwen.

De kaart van 1848 laat zien dat er ook buiten het terrein van het landschapspark huizen werden gebouwd, maar deze zijn inmiddels vrijwel alle verdwenen. Een van de meest betreunde daarvan is het Klompje, een boerderijtje naast Den Eijck onder Zeist, dat in

de zeventiende eeuw al werd genoemd en dat moest wijken voor de aanleg van de A 28.²⁴ Het werd volgens een aantekening in het kadaster in 1834 verbouwd.²⁵ Volgens de veilingcatalogus van 1848 was het Klompje, met bouwland, in dat jaar verhuurd aan Arie van Putten voor *f* 57 per jaar.

De onbekende ontwerper van de nieuwe woningen op Vollenhoven sloot aan bij de

Het Klompje, in 1848 als boerderijtje verhuurd. De foto is waarschijnlijk in de dertiger jaren gemaakt.

mode van die dagen. Er staan verschillende voorbeelden van dergelijke neogotische tuingebouwtjes in *Het magazijn van tuinsieraaden* van Gijsbertus van Laar, een modellenboek voor parken en tuinen dat in de negentiende eeuw in afleveringen verscheen. Vooral het Klompje en de Konijnenberg (achter boerderij Den Eijck aan de overzijde van de Utrechtseweg. Achter elk raam woonde een gezin, dat in 1848 aan huur *f* 36 per jaar betaalde, zie voorplaat) met hun torentjes en kantelen doen denken aan de gebouwtjes bij Van Laar.

Het was dus zeker geen toeval dat juist in deze jaren een timmerman op Vollenhoven woonde en werkte. De bouw van de woningen van de portier en de timmerman paste in een nieuwe ontwikkelingsfase van Vollenhoven, waar de bewoners van de timmermanswoning hun huis en baan aan dankten. Maar wat de rol van 'Hendrik de Timmerman' Pastunink bij de bouw van al die woningen is geweest, is niet bekend. Misschien hield hij voor Van der Capellen toezicht bij de bouw. Anders is dat bij de volgende bezitter van Vollenhoven, Jan Jacob Kluppel. Dankzij diens notities zijn de werken van Hendrik Pastunink op het landgoed nog steeds aanwijsbaar. Daarop zal ik een volgende keer, in het tweede deel van dit artikel, ingaan.

Ook Cornelis Pothoven, de andere bekende timmerman/bewoner van het huisje aan de Utrechtseweg, zal dan aan de orde komen.

Met dank aan Jesse van Dijl, Sophie Heijkoop en de familie Van Marwijk Kooy voor hun adviezen, hulp en niet aflatende belangstelling. Tenzij anders vermeld zijn de afbeeldingen afkomstig uit het huisarchief van Vollenhoven.

- 1 Het Utrechts Archief, Utrechtse notarissen, inv.nr. U 320 b 042, notaris H. van Ommeren, akte nr. 5455.
- 2 Het Utrechts Archief, Kadaster, Legger 1832 - 1987, De Bilt, artikel 2416 (M. van Marwijk Kooy), volgnr. 8.
- 3 Het Utrechts Archief, Utrechtse notarissen, inv.nr. U 324c055, notaris Stevens, akte nr. 15051.
- 4 Het Utrechts Archief, Kadaster, Supplementair Aanwijzende Tafel, De Bilt, [1843], volgnr. 284.
- 5 Gemeentearchief De Bilt, in inv. nr. 215a.
- 6 In het afschrift van P.H. Damsté van de verkoopacte uit 1827 waarbij Anthonie Luden Vollenhoven aan Van der Capellen verkoopt, is ook sprake van een "timmermanswoning" (Huisarchief Vollenhoven, Afschriften akten, akte nr. 49), maar dat is een vergissing. In de originele acte staat hier: "tuintmanswoning", cf Het Utrechts Archief, Utrechtse notarissen, inv.nr. U 320 b 042, notaris H. van Ommeren, akte nr. 5455.
- 7 Met een afschrift door mw. L. van Marwijk Kooy - van Geen. Een selectie hieruit is samengesteld voor de donateurs van de Stichting Vrienden Landgoed Vollenhoven door L. Haitsma Mulier - van Marwijk

Kooy en L. van Marwijk Kooy - van Geen, onder de titel *Uit het Dagboek van J.J. Kluppel; bewoner van Vollenhoven van 1848 - 1860*. [Exemplaar in Huisarchief Vollenhoven].

8 Gemeentearchief De Bilt, Bevolkingsregister, In 1840 - 1850: huis Vollenhoven nr. 19d (f 36); in 1850 - 1860: huis Vollenhoven nr. 33 (f 39); in 1860 - 1870: huis nr. 33 (f 34); in 1870 - 1880: huis nr. 44 (f 46); in 1880 - 1890: Zeisterstraat B 57 (f 478); in 1890 - 1900: huis nr. 71.

9 Openbare verkoop van het landgoed "Vollenhoven" ... 27 juli 1922 ... notaris J.G. Brouwer Nijhoff te Utrecht. pp. 65 en 66. [Exemplaar in de bibliotheek van RACM te Zeist].

10 De familie Pastunink wordt genoemd in: E.H. Strubbe en E. Drees, "Een Biltse familie (I)". In: *Biltse Grift* 2004 (nr. 2). p. 57; Cornelis Pothoven in: "Dorpsstraat vanouds Steenstraat 25 te De Bilt". In: *Biltse Grift* september 2006. pp. 87 - 88.

11 Het Utrechts Archief, Huis Zuilen, in inv. nr. 1189: Testament van Van der Capellen, 6 sept 1839 bij Johannes Commelin, notaris te Amsterdam.

12 Tijdschrift voor oudheden, statistiek, zeden en gewoonten, regt, genealogie en andere deelen der geschiedenis van het bisdom, de provincie en de stad Utrecht. 1 (1847). p. 136. Het betrof de kadastrnrs. De Bilt, sectie D, nrs. 293 en 294.

13 E.H. Strubbe en E. Drees, "Een Biltse familie (I)". In: *Biltse Grift* juni 2004 (nr. 2). p. 57.

14 Catharina van Groningen en Frieda Heijkoop, "Vollenhoven, het ontstaan van een luthof op de Utrechtse Heuvelrug in de eerste helft van de negentiende eeuw". In: *Bulletin KNOB* 106 (2007) nr 2. pp. 78 - 89.

15 Het Utrechts Archief, Kadaster, Legger 1832 -

1987, De Bilt, artikel 217 (J.J. Kluppel), volgns. 11 t/m 13 (kadastrnrs. B 16 t/m 18) : "amotie en herbouw 75 N 1. 1851". De afbraak slaat vermoedelijk op de schuur die hier als B 18 stond.

16 Het Utrechts Archief, Kadaster, Legger 1832 - 1987, De Bilt, artikel 16 (G. van der Capellen), volgnr. 76, kad.nr. B 151: "in 1835 gebouwd".

17 Het Utrechts Archief, Kadaster, Legger 1832 - 1987, De Bilt, artikel 16 (G. van der Capellen), volgns. 80 en 81, kad.nrs. C 540 en C 541, bij kad. nr. C 540: "in 1832 gebouwd", aanhalingstekens bij C 541.

18 S. Broekhoven en S. Barends, *De Bilt, geschiedenis en architectuur*. Zeist, 1995. p. 223.

19 Gemeentearchief De Bilt, in inv. nr. 215a.

20 Het Utrechts Archief, Kadaster, Supplementair Aanwijzende Tafel, [1843], De Bilt, volgns. 283 en 284.

21 S. Broekhoven en S. Barends, *De Bilt, geschiedenis en architectuur*. Zeist, 1995. pp. 229 - 230.

22 L. Haan en J. van der Heijden, *Inventarissen van bouwtekeningen, 1895 - 1913*. [De Bilt], 1995. Inv. nr. 489.

23 Het Utrechts Archief, Kadaster, Supplementair Aanwijzende Tafel, 1844, De Bilt, volgnr. 472.

24 Het Zeister Historisch Genootschap Van de Poll Stichting bewaart een aantal foto's van Het Klompje, die kort voor de sloop zijn gemaakt om het beeld ervan vast te leggen.

25 Het Utrechts Archief, Kadaster, Legger 1832 - 1987, Zeist, artikel 36 (G. van der Capellen), volgnr. 57, Zeist B 505: "in 1834 verbouwd".